

II. Проблеми організації правотворчого процесу

Михайло Хоменко

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка,
завідувач відділу забезпечення інтеграції академічної
та університетської правової науки
та розвитку юридичної освіти
Київського регіонального центру НАПрН України
(Київ, Україна)
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8031-850X>
Researcher ID: <http://www.researcherid.com/rid/P-5198-2016>
khomenko@knu.ua

УДК 340.13

ВИЗНАЧЕННЯ ОСНОВНИХ ВИМОГ ДО ПРАВОВИХ НОРМ У ПРОЦЕСІ НОРМОПРОЄКТУВАННЯ

Анотація. У статті досліджуються стандарти та основні вимоги до правових норм у процесі розроблення проектів нормативно-правових актів; виявлено основні дефекти нормотворчої техніки у чинному законодавстві України.

Метою статті є визначення стандартів та основних вимог до правових норм на етапі розроблення проектів нормативно-правових актів.

Констатовано необхідність концептуального переосмислення ролі права у житті індивіда, суспільства та держави, відхід від його виключно нормативістського сприйняття, а також нагальну потребу у системному оновленні усього масиву українського законодавства.

Окрема увага приділена необхідності вирішення проблем, пов'язаних із дефектами нормопроектувальної діяльності. Одним з інструментів подолання вад нормотворчої техніки і напрацювання дієвого алгоритму розроблення якісних проектів нормативно-правових актів визначено проект Закону про правотворчу діяльність.

На думку автора, якісна доктринальна модель нормативно-правового акта є необхідною передумовою його ефективності та здатності регулювати ті суспільні відносини, які де-факто відсутні на час його розроблення та набрання ним чинності.

Нормотворча техніка, як елемент правотворчості, визначена способом забезпечення належної якості й ефективності усього нормативного масиву.

Висвітлено проблему відповідності нормативно-правових актів логічним і мовним вимогам нормопроекткування. Наведено конкретні приклади порушення логічних та мовно-стилістичних вимог у чинному законодавстві України.

У статті додатково уточнюється вимога щодо однозначності розуміння правової норми, зважаючи на наявність у національному законодавстві значної кількості оціночних понять.

Істотним недоліком низки нормативно-правових актів визначено їх бланкетність, не конкретизовану в актах спеціального законодавства. Зроблено висновок, що доволі часто бланкетні норми свідомо не конкретизуються з метою уникнення

додаткових майнових обтяжень державою. Констатовано, що відсутність конкретизації бланкетних норм є концептуальною проблемою нормотворення.

З'ясовано, що важливою передумовою високої якості проєктів нормативно-правових актів є належний науковий фундамент правотворчості. На думку автора, органічний зв'язок між теорією та практикою законотворчості виявляється на етапі розроблення концепції нормативно-правових актів.

Ключові слова: правова норма; правотворчість; нормопроекування; нормотворча техніка; стандарти нормопроекування; оціночні поняття; бланкетні норми; концепція нормативно-правового акта.

Результатом бурхливої законотворчості перших років незалежності України став значний масив нормативно-правових актів, ухвалення яких відбувалося за умов недостатньої концептуальної визначеності, соціальної обґрунтованості, супроводжувалося поспішністю, що аж ніяк не могло сприяти високій якості законодавства, його узгодженості та системності, і як результат – належній ефективності правового регулювання¹.

Динамічні зміни, які відбуваються в усіх сферах суспільного життя України, зумовлюють необхідність концептуального переосмислення ролі права в житті індивіда, суспільства та держави, відхід від його виключно нормативістського сприйняття, а також системне удосконалення усього масиву українського законодавства.

У контексті викладеного зазначимо, що низка нормативно-правових актів і сьогодні рясніє словосполученнями на кшталт “комсомольських організацій” (ст. 118 Кодексу законів про працю України)², “різних суспільних верств і населення в цілому” (ч. 1 ст. 9 Господарського кодексу України)³ та “трудодефіцитних населених пунктів” (ст. 9 Закону України “Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві”)⁴.

Апофеозом архаїчності чинного законодавства України є преамбула Житлового кодексу Української РСР⁵, у якій ідеться про *перемогу Великої Жовтневої соціалістичної революції, втілення в життя ленінських ідей побудови комуністичного суспільства та реалізацію розробленої Комуністичною партією програми житлового будівництва.*

¹ Василь Тацій, ‘Проблеми наукового забезпечення законотворчості в умовах становлення національної правової системи України’ в *Спільна сесія Секції суспільних і гуманітарних наук НАН України, Академії правових наук України та Інституту законодавства Верховної Ради України з питань розвитку правової системи та наукового забезпечення законотворчого процесу* (Парламентське видавництво 2005) 24.

² Кодекс законів про працю України: Закон України від 17 грудня 1971 р. <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08>> (дата звернення: 13.12.2021).

³ Господарський кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 436-IV <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>> (дата звернення: 13.12.2021).

⁴ Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві: Закон України від 17 жовтня 1990 р. № 400-XII <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/400-12>> (дата звернення: 13.12.2021).

⁵ Житловий кодекс Української РСР: Закон України від 30 червня 1983 р. № 5464-X <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5464-10>> (дата звернення: 13.12.2021).

Метою дослідження є визначення стандартів та основних вимог до правових норм на етапі розроблення проектів нормативно-правових актів.

Не заглиблюючись у дотепер чинну спадщину радянського права, можемо констатувати необхідність проведення тотальної інвентаризації та подальшої актуалізації усього нормативного масиву українського законодавства.

Серйозною спробою вирішити окреслену вище проблему можна визначити проект Закону України “Про дерадянізацію законодавства України”⁶.

Не менш актуальною у контексті покращення якості національного законодавства є необхідність вирішення проблем, пов’язаних із дефектами нормопроектувальної діяльності, адже ефективність будь-якого правового акта значною мірою залежить від його якості, яка, зі свого боку, визначається відповідністю вимогам щодо його підготовки.

Одним з інструментів подолання вад нормотворчої техніки і напрацювання дієвого алгоритму розроблення якісних проектів нормативно-правових актів є спеціальний закон, який би визначав засади правотворчої діяльності.

Зауважимо, що кількість актів, які деякою мірою унормовують вимоги до нормопроекткування, є доволі значною. При цьому, як правило, йдеться про рівень підзаконного правового регулювання⁷. Водночас існування таких “правил” не вирішує основної проблеми – проблеми належної якості текстів нормативних актів.

16 листопада 2021 р. Верховною Радою України було взято за основу проект Закону про правотворчу діяльність⁸, у якому задекларовано доволі амбітну мету – визначення засад і порядку здійснення правотворчої діяльності в Україні.

⁶ Про дерадянізацію законодавства України: Проект Закону України від 29 жовтня 2020 р. реєстр. № 4284 <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70276> (дата звернення: 13.12.2021).

⁷ Див., напр.: Про затвердження Положення про порядок роботи над законопроектами та іншими документами, що вносяться Президентом України на розгляд Верховної Ради України: Указ Президента України від 30 березня 1995 р. № 270/95 <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/270/95>> (дата звернення: 13.12.2021); Про затвердження Правил підготовки правових актів Кабінету Міністрів України: Постанова Кабінету Міністрів України від 6 вересня 2005 р. № 870 <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/870-2005-p>> (дата звернення: 13.12.2021); Про затвердження Методичних рекомендацій з підготовки та оформлення проектів законів України, нормативно-правових актів Президента України, Кабінету Міністрів України та наказів Мінпаливенерго: Наказ Міністерства палива та енергетики України від 20 квітня 2010 р. № 153 <<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0153558-10>> (дата звернення: 13.12.2021); Про затвердження Методичних рекомендацій з підготовки та оформлення проектів нормативно-правових актів та дотримання правил нормопроектувальної техніки: Наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 5 травня 2011 р. № 140 <<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0140737-11>> (дата звернення: 13.12.2021); Про затвердження Методичних рекомендацій з підготовки у Мінрегіоні України проектів нормативно-правових актів: Наказ Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 13 жовтня 2011 р. № 232 <<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0232858-11>> (дата звернення: 13.12.2021).

⁸ Про правотворчу діяльність: Проект Закону України від 25 червня 2021 р. реєстр. № 5707 <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72355> (дата звернення: 13.12.2021).

Правотворча діяльність є доволі складним теоретичним концептом і включає такі стадії: 1) прогнозування та планування; 2) формування та реалізацію правотворчої ініціативи; 3) підготовку проєкту нормативно-правового акта; 4) оприлюднення, проведення публічних консультацій та публічного обговорення проєкту; 5) експертизу проєкту; 6) ухвалення нормативно-правового акта; 7) набрання чинності; 8) здійснення правового моніторингу.

Не піддаючи сумніву важливість кожної із наведених стадій правотворчості, окремо зупинимось на підготовці проєкту нормативно-правового акта, а саме на визначенні стандартів та основних вимог до його змісту.

Нормопроекткування є доволі специфічною діяльністю, що полягає не лише у розробленні проєкту конкретного нормативно-правового акта, а й у виявленні та дослідженні суспільних відносин, які потребують правового регулювання. До того ж якісна доктринальна модель нормативно-правового акта є необхідною передумовою його ефективності та здатності регулювати ті суспільні відносини, які де-факто відсутні на час його розроблення та набрання ним чинності.

Основними засадами нормотворення є *системність*, яка забезпечує як внутрішню узгодженість приписів нормативного акта, так і його “вписуваність” у сукупність інших актів, які регулюють відповідні відносини; *обґрунтованість*, яка передбачає відповідність змісту актів рівню розвитку суспільних відносин; *конкретність*, яка гарантує відображення в акті найбільш характерних, специфічних ознак суспільного явища; *повнота*, що забезпечує закріплення всіх необхідних елементів для регулювання суспільних відносин⁹.

Процес нормопроекткування підпорядкований низці правил. Передусім ідеться про нормотворчу техніку, яка є елементом правотворчості і покликана забезпечити належну якість й ефективність усього нормативного масиву.

Нормотворча техніка – це система усталених теоретико-прикладних правил, вироблених на підставі практики законотворчості, якими окреслено засоби і методи розроблення та написання проєктів нормативно-правових актів, що забезпечують точну й повну відповідність положень, що викладаються, їхньому змісту і призначенню, вичерпний обсяг правового регулювання, ясність і доступність правового матеріалу¹⁰.

Чітке дотримання вимог нормотворчої техніки забезпечує не тільки належну якість та ефективність нормативно-правових актів, а й гарантує

⁹ Концепція Закону України ‘Про правотворчу діяльність’ <<http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&prf3511=72355&prf35401=550264>> (дата звернення: 13.12.2021) 10.

¹⁰ Володимир Крижанівський (ред), *Практика законотворення 01. Правила оформлення проєктів законів та основні вимоги законодавчої техніки* (Методичні рекомендації) (ФОРМ Москаленко О М 2014) 4.

їхній позитивний вплив на політичні, економічні та соціальні процеси, що відбуваються у державі¹¹.

Зазвичай нормотворча техніка розглядається як сукупність шести взаємопов'язаних елементів: пізнавально-юридичного; нормативно-структурного; логічного; мовного; документально-технічного; процедурного¹².

Надзвичайно важливою є відповідність проекту нормативно-правового акта вимогам логіки, що передбачає відсутність у ньому змістовних протиріч. Так, текст нормативно-правового акта не може містити незакінчених положень, а окремі його структурні частини повинні бути взаємоузгодженими.

У контексті недотримання вимог логіки можна навести приклад із нормою ст. 202 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України)¹³. Так, відповідно до ч. 1 наведеної норми правочином є дія особи, спрямована на набуття, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків.

Водночас у логіці сполучником “або” позначається диз'юнкція – двомісна логічна операція, що має значення “істина”, якщо хоча б один з операндів має значення “істина”. При цьому диз'юнкція може бути розділовою – якщо потрібно показати, що із двох можливостей реалізується тільки одна та що реалізація однієї можливості виключає реалізацію іншої. У природній мові розділова диз'юнкція має аналогом вираз “А або В, але не обидва”¹⁴.

Інакше кажучи, сполучник “або” дає змогу обрати лише один із запропонованих варіантів (тобто правочин не може бути спрямований одночасно і на зміну, і на припинення цивільних прав та обов'язків).

Підтвердженням порушення логічних правил при розробленні проекту нормативно-правового акта слугує і норма ч. 3 ст. 1122 ЦК України, яка є незавершеною через технічну помилку – законодавець не спромігся завершити цю норму права і не зазначив наприкінці речення “є нікчемною”.

Як аксіоматичне сприймається положення, відповідно до якого розроблення якісного проекту нормативно-правового акта передбачає дотримання правил граматики, орфографії, стилістики та пунктуації. Водночас можна навести доволі багато прикладів порушення наведених вище вимог. Так, наприклад, у статтях 130, 332 та 339 Цивільного кодексу Української РСР 1963 р.¹⁵ ішлося про “*риск*” випадкової загибелі речі/матеріалів та “*риск*” виконання певної роботи (чинна редакція ЦК України оперує категорією “*ризик*”).

¹¹ Концепція Закону України ‘Про правотворчу діяльність’ (н 9).

¹² Анатолій Ткачук, *Законодавча техніка* (ІКЦ “Легальний статус” 2011) 124.

¹³ Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>> (дата звернення: 13.12.2021).

¹⁴ Анатолій Конверський, *Сучасна логіка (класична та некласична)* (Центр учбової літератури 2017) 47.

¹⁵ Цивільний кодекс Української РСР від 18 липня 1963 р. № 1540-VI <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1540-06>> (дата звернення: 13.12.2021).

У контексті необхідності дотримання мовно-стилістичних правил слід окремо зупинитися і на проблемі неякісних перекладів міжнародних договорів.

Наприклад, у Генеральній угоді з тарифів і торгівлі (ГАТТ 1947)¹⁶ неодноразово вживається слово “існуючий” (п. 4 (а) ст. XII, п. 4 ст. XVI, п. 12 (а) ст. XVIII). Водночас вживання дієприкметників активного стану з суфіксами “-уч”, “-юч” не рекомендовано нормами сучасної української мови.

Доволі часто в офіційних перекладах міжнародних договорів неправильно вживається прийменникова сполука “згідно з”, яка в українській мові керує орудним відмінком іменника. Так, наведена помилка неодноразово трапляється у Генеральній угоді про торгівлю послугами (ГАТС)¹⁷ – “згідно частин” (п. 1 ст. IV), “згідно внутрішнього законодавства” (п. 3 ст. VI), “згідно статей” (п. 2 ст. XI) тощо.

На окрему увагу заслуговує ст. 26 проекту Закону про правотворчу діяльність, що визначає вимоги до змісту нормативно-правового акта. Так, норми права, що містяться у нормативно-правовому акті, мають відповідати таким вимогам: 1) зрозумілість змісту; 2) однозначність розуміння; 3) передбачуваність (прогнозованість) наслідків реалізації; 4) узгодженість з іншими нормами права.

Додаткового уточнення потребує вимога щодо однозначності розуміння правової норми. У контексті викладеного зазначимо, що низкою науковців ідеалом права визначаються саме невизначені (оціночні норми), які, без перебільшення, пронизують усі галузі національного законодавства¹⁸.

Зазначимо, що не всі оціночні поняття є притаманними для національного законодавства. Так, наприклад, Принципи європейського деліктного права¹⁹ оперують поняттям “загально визнані норми поведінки”; ст. 13 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод²⁰ передбачає право на *ефективний засіб юридичного захисту*.

¹⁶ Генеральна угода з тарифів і торгівлі (ГАТТ 1947) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_264> (дата звернення: 13.12.2021).

¹⁷ Генеральна угода про торгівлю послугами (ГАТС) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_017> (дата звернення: 13.12.2021).

¹⁸ Див., наприклад: Дмитро Василяка, ‘Застосування оціночних понять та термінів у кримінальному процесі України’ (Класичний приватний університет 2011); Галина Мойсеєнко, ‘Оціночні поняття в адміністративному судочинстві України’ (Класичний приватний університет 2017); Станіслав Певко, ‘Оціночні поняття у правозастосуванні’ (Харківський національний університет внутрішніх справ 2021); Володимир Рибалко, ‘Оцінні поняття в кримінально-процесуальному праві України’ (Класичний приватний університет 2016); Іван Тітко, ‘Нормативна сутність оцінних понять в кримінально-процесуальному праві України’ (Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого 2009); Світлана Черноус, ‘Оціночні поняття у трудовому праві України’ (Київський національний університет імені Тараса Шевченка 2008); Сергій Шапченко, ‘Оценочные признаки в составах конкретных преступлений’ (Київський державний університет імені Тараса Шевченка 1988).

¹⁹ Principles of European Tort Law <<http://www.egtl.org/docs/PETL.pdf>> (accessed: 13.12.2021).

²⁰ European Convention on Human Rights <https://www.echr.coe.int/documents/convention_eng.pdf> (accessed: 13.12.2021).

До того ж деякі з оціночних понять безпосередньо не формалізовані у національному законодавстві, а визначаються складовими принципу верховенства права. Так, Конституційний Суд України у п. 2.2 рішення від 25 січня 2012 р. № 3-рп/2012 констатував, що одним із елементів верховенства права є принцип пропорційності, який у сфері соціального захисту означає, зокрема, що заходи, передбачені в нормативно-правових актах, повинні спрямовуватися на досягнення легітимної мети та мають бути співмірними з нею²¹.

У контексті викладеного потребує уточнення і положення п. 5 ст. 3 проекту Закону про правотворчу діяльність, відповідно до якого норми права, викладені у нормативно-правових актах, мають бути чіткими та достатньо зрозумілими, не припускати різного тлумачення.

Істотним недоліком низки нормативно-правових актів є їхня тотальна бланкетність, не конкретизована в актах спеціального законодавства. Доволі часто бланкетні норми свідомо не конкретизуються з метою уникнення додаткових майнових обтяжень державою. Яскравим прикладом зазначеного є ст. 1177 ЦК України, чинна редакція якої унеможливила отримання потерпілими від кримінального правопорушення особами відшкодування від держави.

З одного боку, відсутність конкретизації бланкетних норм можна віднести до недоліків юридичної техніки, а з другого – до концептуальних проблем нормотворення.

Законотворчий процес завжди відбувається під впливом багатьох факторів. До них передусім належать економічні, політичні, соціальні, національні, ідеологічні, зовнішньополітичні. При дослідженні проблеми факторів не можна залишити поза увагою прояви суб'єктивних факторів у законотворчості²². Ідеться, зокрема, про лобізм, результатом якого іноді є спотворення важливих правових ідей. Так, Законом № 4176-VI²³ зі ст. 258 ЦК України було виключено частини 3–4, які встановлювали спеціальну позовну давність у п'ять років до вимог про визнання недійсним правочину, вчиненого під впливом насильства або обману, а також десять років до вимог про застосування наслідків нікчемного правочину.

²¹ Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням правління Пенсійного фонду України щодо офіційного тлумачення положень статті 1, частин першої, другої, третьої статті 95, частини другої статті 96, пунктів 2, 3, 6 статті 116, частини другої статті 124, частини першої статті 129 Конституції України, пункту 5 частини першої статті 4 Бюджетного кодексу України, пункту 2 частини першої статті 9 Кодексу адміністративного судочинства України в системному зв'язку з окремими положеннями Конституції України від 25 січня 2012 р. № 3-рп/2012 <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-12>> (дата звернення: 13.12.2021).

²² Іван Курас, 'Роль соціогуманітарних наук у законотворчому процесі України' в *Спільна сесія Секції суспільних і гуманітарних наук НАН України, Академії правових наук України та Інституту законодавства Верховної Ради України з питань розвитку правової системи та наукового забезпечення законотворчого процесу* (Парламентське видавництво 2005) 20.

²³ Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення порядку здійснення судочинства: Закон України від 20 грудня 2011 р. № 4176-VI <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4176-17>> (дата звернення: 13.12.2021).

Відмову від наведених норм в основному акті цивільного законодавства не можна визначити ані науково обґрунтованою, ані соціально обумовленою, що дає змогу припустити існування конкретних “кінцевих бенефіціарних власників” відповідних лобістських змін.

Важливою передумовою високої якості проектів нормативно-правових актів є потужний науковий фундамент правотворчості.

Органічний зв'язок між доктриною та практикою законотворчості виявляється на етапі розроблення концепції нормативно-правових актів.

Зазначимо, що проектом Закону про правотворчу діяльність передбачається розроблення концептуальних засад розвитку галузевого законодавства України, а також концепцій окремих нормативно-правових актів.

Концепція розвитку галузевого законодавства включає основні принципи правового регулювання суспільних відносин нормами відповідної галузі, а також закріплює принципову схему галузевого законодавства з різним рівнем ієрархічності нормативних актів. Найбільш важливі за змістом та обсягом законопроекти (проекти нормативно-правових актів) розробляються також на концептуальній основі. Концепція законопроекту, крім обґрунтування його доцільності та іншої інформації, яка є складовою правотворчої ініціативи, включає: 1) аналіз поточного стану правового регулювання відповідних суспільних відносин із зазначенням недоліків, прогалин, суперечностей, застарілих норм тощо; 2) обґрунтування механізму вирішення наявної проблеми, визначення кола питань, які підлягають врегулюванню у цьому нормативно-правовому акті, його структури тощо; 3) визначення мети проекту нормативно-правового акта, предмету правового регулювання; 4) визначення орієнтовної структури проекту нормативно-правового акта; 5) здійснення оцінки відповідності запропонованого правового регулювання міжнародно-правовим зобов'язанням України; 6) визначення організаційних заходів щодо підготовки проекту нормативно-правового акта та його реалізації після ухвалення (видання). Концепція ґрунтується на дослідженнях науковців, результатах опитування громадської думки (за умов їх проведення), аналізі відповідних статистичних даних. Зокрема, мають бути враховані міжнародний досвід, а також міжнародні зобов'язання України²⁴.

Як приклад концептуальної наукової підтримки законотворчого процесу можна навести системну роботу з рекодифікації (оновлення) цивільного законодавства України, за результатами якої було підготовлено Концепцію оновлення ЦК України²⁵, а також підготовку Концепції реформування кримінального законодавства України²⁶.

²⁴ Концепція Закону України ‘Про правотворчу діяльність’ (н 9).

²⁵ Концепція оновлення Цивільного кодексу України (АртЕк 2020).

²⁶ Концепція реформування кримінального законодавства України <<https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2020/08/25/povnyj-tekst-kontseptsiyi-reformuvannya-kk-ukrayiny.pdf>> (дата звернення: 13.12.2021).

Висновки. Потреба в удосконаленні чинного законодавства України та підвищенні його ефективності зумовлює необхідність проведення повної інвентаризації та подальшої актуалізації усього нормативного масиву.

Одним із першочергових завдань, що дасть змогу покращити чинне національне законодавство, є необхідність вирішення проблем, пов'язаних із дефектами нормопроектувальної діяльності. Так, розроблення якісних проєктів нормативно-правових актів передбачає дотримання правил юридичної техніки.

Якісна доктринальна модель нормативно-правового акта є необхідною передумовою його ефективності. Саме тому обґрунтованим вважається урахування напрацювань теорії права і держави у галузевих доктринальних розробках, що, зі свого боку, повинні втілюватися у правотворчій діяльності.

REFERENCES

Bibliography

Authored books

1. Konverskyi A, *Suchasna lohika (klasychna ta neklasychna)* (Tsentр uchbovoi literatury 2017) (in Ukrainian).
2. Tkachuk A, *Zakonodavcha tekhnika* (IKTs 'Lehalnyi status' 2011) (in Ukrainian).

Edited and translated books

3. *Kontseptsiia onovlennia Tsyvilnoho kodeksu Ukrainy* (ArtEk 2020) (in Ukrainian).
4. Kryzhaniivskyi V (red), *Praktyka zakonotvorennia 01. Pravyly oformlennia proektiv zakoniv ta osnovni vymohy zakonodavchoi tekhniky (Metodychni rekomendatsii)* (FOP Moskalenko O M 2014) (in Ukrainian).

Conference papers

5. Kuras Ivan, 'Rol sotsiohumanitarnykh nauk u zakonotvorchomu protsesi Ukrainy' v *Spilna sesiiа Sektzii suspilnykh i humanitarnykh nauk NAN Ukrainy, Akademii pravovykh nauk Ukrainy ta Instytutu zakonodavstva Verkhovnoi Rady Ukrainy z pytan rozvytku pravovoi systemy ta naukovoho zabezpechennia zakonotvorchoho protsesu* (Parlamentske vydavnytstvo 2005) (in Ukrainian).
6. Tatsii Vasyly, 'Problemy naukovoho zabezpechennia zakonotvorchosti v umovakh stanovlennia natsionalnoi pravovoi systemy Ukrainy' v *Spilna sesiiа Sektzii suspilnykh i humanitarnykh nauk NAN Ukrainy, Akademii pravovykh nauk Ukrainy ta Instytutu zakonodavstva Verkhovnoi Rady Ukrainy z pytan rozvytku pravovoi systemy ta naukovoho zabezpechennia zakonotvorchoho protsesu* (Parlamentske vydavnytstvo 2005) (in Ukrainian).

Theses

7. Chernous S, 'Otsinochni poniattia u trudovomu pravi Ukrainy' (avtoref dys kand yuryd nauk, 2008) (in Ukrainian).
8. Moiseienko H, 'Otsinochni poniattia v administratyvnomu sudochynstvi Ukrainy' (avtoref dys kand yuryd nauk, 2017) (in Ukrainian).
9. Pevko S, 'Otsinochni poniattia u pravozastosuvanni' (dys d-ra filos nauk, 2021) (in Ukrainian).
10. Rybalko V, 'Otsinni poniattia v kryminalno-protsesualnomu pravi Ukrainy' (avtoref dys kand yuryd nauk, 2016) (in Ukrainian).

11. Shapchenko S, 'Ocenochnye priznaki v sostavah konkretnykh prestuplenij' (avtoref dys kand yuryd nauk, 1988) (in Russian).
12. Titko I, 'Normatyvna sutnist otsinnykh poniat v kryminalno-protsesualnomu pravi Ukrainy' (avtoref dys kand yuryd nauk, 2009) (in Ukrainian).
13. Vasyliaka D, 'Zastosuvannia otsinonychkh poniat ta terminiv u kryminalnomu protsesi Ukrainy' (avtoref dys kand yuryd nauk, 2011) (in Ukrainian).

Other sources

14. *Kontseptsiiia reformuvannia kryminalnoho zakonodavstva Ukrainy* <<https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2020/08/25/povnyj-tekst-kontseptsiiyi-reformuvannya-kk-ukrayiny.pdf>> (accessed: 13.12.2021) (in Ukrainian).
15. *Kontseptsiiia Zakonu Ukrainy 'Pro pravotvorochu diialnist'* <<http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=72355&pf35401=550264>> (accessed: 13.12.2021) (in Ukrainian).

Mykhailo Khomenko

DEFINITION OF KEY REQUIREMENTS FOR LEGAL NORMS
IN LEGISLATIVE DRAFTING

ABSTRACT. This Paper deals with standards and key requirements for legal norms in legislative drafting of statutory acts, and definition of key defects of legislative technique under the current legislation of Ukraine.

The purpose of this Paper is determination of standards and key requirements for legal norms at the stage of legislative drafting project development.

It is stated the need for repositioning of the part of the law in the life of an individual, society and the state, so as move away from solely normativistic sense of law as well as a critical need for system update of the whole Ukrainian legal corpus.

As a result of studies made the need for relevant revising of national legal framework is justified.

Particular attention is paid to the necessity of solution for issues occurs due to defects of legislative drafting. It is stated, that one of key tools to overcome named defects is draft of the Law on legislative activity.

The Author claims the need for high-quality doctrinal model of statutory act as a premise of its efficiency and ability to regulate lacking relations.

It is defined that legislative technique, as an element of legislative practice, is a performance bond for quality and efficiency of whole national legal corpus.

The Paper highlights the issue of relevance of statutory acts and both logical and linguistic requirements for legal drafting process.

The Paper additionally specifies the requirement to understand legal norm clear, in particular in spot of the large number of evaluative concepts under the national legislation.

It is noted, that blanket norms under a number of laws is their basic flaw, especially when such norms are not specified under special legislation. It is concluded, that quite often named blanket norms are not specified deliberately aimed to avoid further property burdening of a state. It is stated, that named lack of specification of blanket norms is a conceptual problem for legal activity.

It is determined, that an important condition to draft quality and efficiency legislation is proper scientific basis for lawmaking. The Author states, that an organic link between legal doctrine and practice manifests itself during preparation of the concept of a law.

KEYWORDS: legal norm; lawmaking; legislative drafting; legislative technique; legal standards; evaluative concepts; blanket norms; concept of a law.